

Analyzing Hamidreza Mohajerani's Translation of the Novel "Barid Al-Layl" Based on the Theory of "Antoine Berman"

**Mohammadnabi
Ahmadi**

Associate Professor, Department of Arabic Language and Literature, Razi University, Kermanshah, Iran

Farzaneh Chelehnia

MA Student in Arabic Translation, Razi University, Kermanshah, Iran

Abstract

Translation of literary texts is one of the most difficult types of translation, which faces challenges that make it even more complicated and difficult. Today, theorists have helped translators by presenting various techniques and superior methods of translation and have paved their way forward to some extent. One of the prominent theoreticians in this field is Antoine Berman, who enumerates thirteen factors of deviation in translation in his theory entitled Deforming Tendencies. Based on the techniques of Berman's translation, the present research analyzes the novel Barid Al-Layl written by Hoda Barakat and translated by Seyyed Hamidreza Mohajerani with the title "Post-e Shabaneh". In this translation, several tendencies of Berman's theory have been discussed, which have been the most repeated in Mohajerani's translation, these tendencies are: rationalization, clarification, expansion, ennoblement, qualitative and quantitative impoverishment. Of course, it is necessary to mention that there are some examples of other deforming tendencies in this translation, which have been avoided due to their low number. In this article, with a careful study, cases of deviations in the translation of Barid Al-Layl are presented based on the mentioned tendencies, and in some cases, a suggested translation is also presented. In general, it can be said that the biggest cause of deviation in Mohajerani's translation is related to the explanation and interpretation of the translator, who intends for the reader to clearly understand the content; therefore, it is clear that this translation is more oriented towards the target text.

Keywords: Analysis of Translation, Barid Al-Layl, Hamidreza Mohajerani, Antoine Berman.

* Corresponding Author: mn.ahmadi217@yahoo.com

How to Cite: Ahmadi, M. N., Chelehnia, F. (2023). Analyzing Hamidreza Mohajerani's Translation of the Novel "Barid Al-Layl" Based on the Theory of "Antoine Berman". *Translation Researches in the Arabic Language and Literature*, 13(28), 9-34. doi: 10.22054/RCTALL.2021.58964.1540

Introduction

Translation is a special example of the intersection of languages and one of the human activities that have a long history and allow for political, economic, cultural, and commercial exchanges, etc. between different nations and languages, and this clearly shows the necessity of translation. It goes without saying that a translation that does not adhere to the principle of faithfulness leads to misunderstanding and presenting a wrong meaning to the reader, which itself can cause great problems. At present, many theories related to superior translation techniques have been presented by great scientists and theoreticians all over the world. It is appropriate for translators to translate consciously and based on these techniques.

Since Berman is one of the famous theorists in the field of translation; therefore, the present study aims to analyze some parts of the novel *Barid Al-Layl* translated by Hamidreza Mohajerani, according to Berman's basic principles, and to analyze and criticize the deviations that exist in it based on the proposed principles. The most important goal of this research is that the translation of Mohajerani from the novel of *Barid Al-Layl* was based on Antoine Berman's criteria and how faithful the translator is to the source language. This research examines the above criteria with a descriptive-analytical method.

Literature Review

So far, many works have been written in the field of Antoine Berman's theory, some of which are as follows:

- Mohammad Farhadi, Seyyed Mahmoud Al-Mirzaei Al-Husseini and Ali Nazari (2016) in criticism and review of expansion and explanations in the translation of *Ṣaḥīfa Sajjādiyya* based on Berman's theory (case study of Ansarian's translation) have reviewed and criticized expansion and explanations which, based on the deforming tendencies, were out of place in Ansarian's translation and no benefit was obtained from it except for expansion, and in some cases, a suggested translation was presented.

- Shahryar Niazi and Ensieh Sadat Hashemi (2018) in an article on the effectiveness of the component of (clarification) of Berman's model in evaluating the translation of the Qur'an: a case study of Rezaei Isfahani's translation, examine the surahs *Anfal*, *Tobah*, *Ahzab* and *Tahrim* in Rezaei Isfahani's translation. They conclude that in

some cases, due to the lack of Ta'nis and Tasnieh in the Persian language and the lack of equivalents in Persian for some terms, transparency in the translation of the Holy Quran is inevitable.

Although many articles have been written in connection with Berman's theory, no research has been conducted on Hoda Barakat's novel of Barid Al-Layl, either from the perspective of Berman's theory or other experts.

The present research aims to analyze the translation of the novel Barid Al-Layl by Seyed Hamidreza Mohajerani based on Antoine Berman's theory with an analytical-descriptive method and to analyze and criticize the frequent deviations of this translation from Berman's principles. The questions of this research are:

- Among the thirteen components of Berman, which one has played a greater role in distorting the source text of the novel Barid Al-Layl?

- How faithful was the translator to the original text?

Methodology

In this research, using the analytical and descriptive method, Mr. Hamidreza Mohajerani's translation of Barid Al-Layl has been investigated. That is, in addition to examining the translation and to what extent it is based on deforming tendencies, examples for better translation are also mentioned.

Conclusion

Based on the investigations carried out in this research, it is clear that Hamidreza Mohajerani's translation of Barid Al-Layl is more focused on the target text and the reader rather than adhering to the original text. In general, Mohajerani's translation from the novel of Barid Al-Layl is very fluent and understandable, which shows the translator's mastery and awareness of both the source and target languages.

In this translation, which has been studied and analyzed from the point of view of Berman's deforming tendencies, we notice the use of many cases of distortions that Berman considers objectionable in the translation. Six of Berman's tendencies are more prominent in this translation. In this article, an attempt has been made to criticize the parts of the translation of Barid Al-Layl that have been influenced by the deforming tendencies, and by citing the theories of the great figures in the field of translation, the criticism has been substantiated

and documented, and finally, a suggested translation has been presented. In response to the two main questions of this research, firstly: about the use of deforming tendencies, it should be said that rationalization, clarification, expansion, ennoblement, and qualitative and quantitative impoverishment are the six cases that have had the highest frequency in Mohajerani's translation. Secondly: Regarding the translator's faithfulness to the original text, it should be said that even though Mohajerani's translation of the novel *Barid Al-Layl* is a fluent and understandable translation, the use of tendencies that distance it from the source text is seen a lot, which causes the translation text to distance itself from the original text. It goes without saying that the translation of a novel is different from the translation of scientific, religious, legal, etc. texts. In the translation of the mentioned texts, the translator should not deviate a bit from the original text; but in the translation of the novel, the translator has freedom of action and can make changes to make the text of the novel more beautiful and attract more audience. Of course, this freedom of action in the translation of novels should not be to the extent that the meaning and concept of the translated text have a huge gap with the original text.

واکاوی ترجمه حمیدرضا مهاجرانی از رمان «برید اللیل» بر اساس نظریه «آنتوان برمن»

محمدنبی احمدی * دانشیار، گروه زبان و ادبیات عربی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران

فرزانه چله‌نیا دانشجوی کارشناسی ارشد، رشته مترجمی زبان عربی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران

چکیده

ترجمه متون ادبی یکی از سخت‌ترین انواع ترجمه است که با چالش‌هایی مواجه می‌باشد که باعث پیچیدگی و دشواری هرچه تمام‌تر آن می‌شود. امروزه نظریه پردازان با ارائه انواع تکنیک‌ها و روش‌های برتر ترجمه کمک شایانی به مترجمان کرده‌اند و تا حدودی مسیر پیش‌روی آن‌ها را هموار نموده‌اند. یکی از نظریه‌پردازان مطرح در این زمینه «آنتوان برمن» فرانسوی است که در نظریه خود با عنوان گرایش‌های ریخت‌شکنانه، سیزده عامل انحراف در ترجمه را برمی‌شمارد. پژوهش حاضر نیز بر اساس تکنیک‌های ترجمه برمن به واکاوی رمان «برید اللیل» تألیف هدی برکات و ترجمه سید حمیدرضا مهاجرانی با عنوان «پست شبانه» می‌پردازد. در این ترجمه به چند گرایش از نظریه برمن پرداخته شده که بیشترین تکرار را در ترجمه مهاجرانی داشته است، این گرایش‌ها عبارت‌اند از: منطقی‌سازی، واضح‌سازی، اطناب یا تطویل، آراسته‌سازی، غنازدایی کیفی و غنازدایی کمی؛ البته لازم به ذکر است نمونه‌هایی چند از دیگر گرایش‌های ریخت‌شکنانه در این ترجمه دیده می‌شود که به علت اندک بودن از ذکر آن‌ها خودداری شده است. در این مقاله با مطالعه دقیق، موارد انحراف در ترجمه بریداللیل بر اساس گرایش‌های مذکور مطرح شده و در برخی موارد ترجمه پیشنهادی هم ارائه شده است. به‌طور کلی می‌توان گفت بیشترین علت انحراف در ترجمه مهاجرانی مربوط به توضیح و تفسیر مترجم است که قصد دارد خواننده به‌وضوح مطلب را درک کند؛ بنابراین پیداست که این ترجمه بیشتر به متن مقصد گرایش دارد.

کلیدواژه‌ها: واکاوی ترجمه، برید اللیل، حمیدرضا مهاجرانی، آنتوان برمن.

مقدمه

ترجمه نمونه‌ای خاص از تلاقی زبانی و یکی از فعالیت‌های بشری است که قدمتی طولانی دارد و این امکان را می‌دهد تا تبادلات سیاسی، اقتصادی، فرهنگی، تجاری و ... بین ملت‌ها و زبان‌های مختلف انجام شود و همین امر، ضرورت ترجمه را به‌روشنی بیان می‌کند. ناگفته پیداست که ترجمه غیرپایبند به اصل امانت‌داری، منجر به ایجاد سوءبرداشت و ارائه معنایی نادرست به خواننده می‌شود که خود می‌تواند مشکلات بزرگی در پی داشته باشد. در زمان حاضر نظریات فراوانی در ارتباط با تکنیک‌های برتر ترجمه، توسط دانشمندان و نظریه‌پردازان بزرگ در سراسر دنیا ارائه شده است. شایسته است مترجمان، آگاهانه و بر اساس این تکنیک‌ها به ترجمه بپردازند.

«از دیرباز تاکنون دو نوع محور در ترجمه شکل گرفته که عبارت‌اند از: ترجمه معنایی و ترجمه ارتباطی» (نیومارک، ۱۳۷۰: ۷۰) «پیشینه این دوقطبی شدن را می‌توان به سیسرون، حقوق‌دان و نویسنده رومی، و سنت جروم که در قرن چهارم میلادی، تورات هفتادگانی یونانی را به زبان لاتینی ترجمه کرد نسبت داد» (هتیم و ماندی، ۱۳۸۸: ۳۰). یکی از برترین نظریات در حیطه ترجمه، متعلق به «آنتوان برمن» مورخ، فیلسوف و نظریه‌پرداز فرانسوی است که به گرایش‌های ریخت‌شکنانه در ترجمه معروف است و دارای سیزده اصل می‌باشد. «برمن با این عقیده که معنای زیبا زائیده فرم زیباست و مترجم تنها با وفادار بودن به فرم و متن مبدأ می‌تواند معنای اصلی را انتقال دهد» (مهدی‌پور، ۱۳۸۹: ۵۸). به طرفداری از ترجمه مبدأ گرا پرداخت و نظریه گرایش‌های ریخت‌شکنانه را پایه‌گذاری کرد.

از آنجا که برمن یکی از نظریه‌پردازان بنام در عرصه ترجمه است؛ پس پژوهش حاضر بر آن است تا از بین نظریات مختلف صاحب‌نظران با توجه به اصول اساسی برمن به تحلیل بخش‌هایی از رمان بریداللیل ترجمه حمیدرضا مهاجرانی بپردازد و انحرافات که در آن وجود دارد را بر اساس اصول مطرح‌شده مورد تحلیل و نقد قرار دهد؛ البته لازم به ذکر است این مقاله تنها به بررسی اصولی می‌پردازد که بیشترین کاربرد و تکرار را در ترجمه

برید اللیل داشته‌اند. مهم‌ترین هدف این پژوهش این است که ترجمه مهاجرانی از رمان برید اللیل بر اساس معیارهای آنتوان برمن بوده و میزان وفاداری مترجم به زبان مبدأ چقدر است. این پژوهش با روش تحلیلی توصیفی به بررسی معیارهای فوق می‌پردازد.

پیشینه پژوهش

تاکنون در زمینه نظریه آنتوان برمن آثار فراوانی به رشته تحریر درآمده است که به برخی از آن‌ها اشاره می‌شود:

- محمد فرهادی، سید محمود المیرزایی الحسینی و علی نظری (۱۳۹۶) در «مقاله نقد و بررسی اطّاب و توضیح در ترجمه صحیفه سجّادیه بر اساس نظریه برمن (مطالعه موردی ترجمه انصاریان)» به بررسی و نقد اطّاب و توضیحاتی پرداخته‌اند که بر اساس گرایش‌های ریخت‌شکنانه، در ترجمه انصاریان نابجا بوده و جز اطّال کلام فایده‌ای از آن حاصل نشده و در مواردی هم ترجمه پیشنهادی ارائه شده است.

- شهریار نیازی و انسیه سادات هاشمی (۱۳۹۸) در «مقاله بررسی چگونگی کارآمدی مؤلفه (شفاف‌سازی) الگوی برمن در ارزیابی ترجمه قرآن: مورد پژوهی ترجمه رضایی اصفهانی» به بررسی سوره‌های انفال، توبه، احزاب و تحریم در ترجمه رضایی اصفهانی پرداخته و به این نتیجه رسیده‌اند که در مواردی به دلیل فقدان تأنیث و تشبیه در زبان فارسی و نبود معادل در فارسی برای برخی اصطلاحات، شفاف‌سازی در ترجمه قرآن کریم امری اجتناب‌ناپذیر است.

- آرزو پوریزدان‌پناه و وصال میمندی (۱۳۹۹) در مقاله «نقد ترجمه عربی مرزبان‌نامه بر اساس نظریه برمن، با روش تحلیلی - توصیفی» به بررسی نظریه برمن پرداخته‌اند و به این نتیجه رسیده‌اند که در میان مؤلفه‌های موردبررسی، دو مورد غنازدایی کمی و کیفی، بیشترین بسامد و مؤلفه تخریب ضرب‌آهنگ کلام، کمترین بسامد را داشته‌اند.

- علی بشیری (۱۳۹۹) در مقاله «پیاده‌سازی نظریه گرایش‌های ریخت‌شکنانه در ترجمه رمان از فارسی به عربی (بررسی موردی دو ترجمه از بوف کور)» به بررسی دو ترجمه از رمان بوف کور صادق هدایت پرداخته که توسط الدسوقی و عدس ترجمه

شده‌اند. بررسی این ترجمه‌ها بیانگر آن است که تمامی این سیزده مورد در ترجمه این رمان، جز آراسته‌سازی قابل تطبیق است.

باوجود اینکه در ارتباط با نظریه برمن مقالات فراوانی نوشته شده است، تاکنون پژوهشی روی رمان برید اللیل هدی برکات چه از زاویه نظریه برمن چه دیگر صاحب‌نظران، پژوهشی صورت نگرفته است.

پژوهش حاضر بر آن است تا با روش تحلیلی-توصیفی، به واکاوی ترجمه رمان برید اللیل از سید حمیدرضا مهاجرانی بر اساس نظریه آنتوان برمن پردازد و انحرافات پربسامد این ترجمه از اصول برمن را مورد تحلیل و نقد قرار دهد. پرسش‌های این پژوهش عبارت‌اند از:

- از میان مؤلفه‌های سیزده‌گانه برمن، کدام‌یک نقش بیشتری در تحریف متن مبدأ رمان برید اللیل داشته‌اند؟

- مترجم چه اندازه به متن اصلی وفادار بوده است؟

هدی برکات و رمان برید اللیل

هدی برکات در سال ۱۹۵۲ م. در بیروت به دنیا آمد، بعدها به تدریس و روزنامه‌نگاری پرداخت، او هم‌اکنون در پاریس زندگی می‌کند. شش رمان، دو نمایش‌نامه، یک مجموعه داستان و یک خودنگاره تاکنون از او منتشر شده است. کارهایش به زبان‌های مختلف ترجمه شده و در سال ۲۰۱۵ م. به لیست نامزدهای جایزه جهانی من بوکر^۱ که در آن زمان، هر دو سال یک‌بار به مجموعه آثار یک نویسنده داده می‌شد راه یافت. کتاب برید اللیل او در سال ۲۰۱۹ م. طی مراسمی که در سالن تئاتر ملی عروسکی فلسطین برپا شد برنده جایزه من بوکر عربی^۲ شد.

برید اللیل با دیدی عمیق در ارتباط با اوضاع مهاجران نوشته شده که روایتگر داستانی

۱. جایزه ادبی من بوکر یکی از مهم‌ترین جوایز ادبی دنیاست که هر سال به بهترین رمان جدید انگلیسی زبان اعطاء می‌شود. نام برنده این جایزه به طور وسیعی در مطبوعات آورده می‌شود و تأثیر فراوانی روی فروش کتاب می‌گذارد.

۲. جایزه عربی بوکر در سال ۲۰۰۷ به همت هیئت گردشگری و فرهنگ أبوظبي و با پشتیبانی جایزه بوکر بریتانیا پایه گذاری شد.

خواندنی از زندگی و برخوردهای غیرمنتظره‌ای است و طی آن از نامه‌هایی حکایت می‌کند که نویسندگان غریبه و تنهای آن‌ها، پای نامه‌های دیگر را به میان می‌کشند و گویی درهم تنیده می‌شوند؛ همان تبعیدشده‌ها، مطرودها، بی‌خانمان‌ها و یتیمان وطنی که زمانه کمرشان را شکسته است. اشخاص گوناگون از پستچی گرفته تا نانو را در هیاهوی زندگی، تصویر می‌کند؛ این اشخاص نامه‌هایی می‌نویسند که در آن‌ها از سختی‌های غربت سخن می‌گویند و این در حالی است که می‌دانند بیشتر نامه‌هایشان هرگز به مقصد نمی‌رسد. کتاب برید اللیل به زبان‌های مختلف ترجمه شده و برای اولین بار در سال ۱۳۹۸، آقای سید حمیدرضا مهاجرانی آن را به فارسی ترجمه کرد و انتشارات ثالث، آن را چاپ نمود.

نگاهی به نظریه آنتوان برمن

آنتوان برمن (۱۹۹۱-۱۹۴۱) مترجم، فیلسوف، تاریخ‌نگار و نظریه‌پرداز علم ترجمه است. او تحت تأثیر فلسفه رمانتیک آلمانی‌ها و کسانی چون والتر بنیامین و هانری مشوینک، گونه دیگری از نقد را در ترجمه پیش می‌کشد. محور دیدگاه ترجمه‌شناسی برمن، احترام به متن مبدأ است و از این نظر با ارائه نظریه «گرایش‌های ریخت‌شکنا» دیدگاه‌های قوم‌گرایانه و معطوف به زبان مقصد را در ترجمه موردبررسی قرار می‌دهد. این رویکرد از سیزده مؤلفه تشکیل شده است که عبارت‌اند از: منطقی سازی، شفاف سازی، تطویل یا اطناب، تفاخرگرایی، غنازدایی کیفی، غنازدایی کمی، همگون سازی، تخریب ضرب‌آهنگ‌های متن، تخریب شبکه‌های معنایی مستتر در متن، تخریب سیستم‌بندی‌های متن، تخریب یا غیربومی کردن شبکه‌های زبانی بومی، تخریب عبارات و اصطلاحات خاص زبان، امحاء و برهم نهادگی زبان‌ها.

«برمن معتقد است که عده‌ای تمایل دارند ریخت و شکل زبان را تغییر دهند؛ هدف از این کار به‌زعم او نابودی متن اصلی و خدمت به معنا و صورت زیبا در زبان مقصد و خواننده است؛ یعنی در ترجمه خود، آن‌قدر در بازنویسی و آفرینش مجدد معنا و فرم غرق می‌شوند که متن اصلی را به کلی به فراموشی می‌سپارند. او این تغییر شکل‌ها را ناشی از

عوامل فرم‌مدارانه می‌داند که بر جهت‌گیری مترجم تأثیر می‌گذارد» (صمیمی، ۱۳۹۱: ۴۴). آنتوان برمن بر این عقیده غیروفادارانه تاخت. «البته باید گفت: با توجه به تفاوت‌های فرهنگی - اجتماعی و گفتمانی، پایبند بودن به عقیده برمن در تمامی موارد بسیار دشوار می‌نماید» (مهدی‌پور، ۱۳۸۹: ۶۳). از این رو نظریه برمن در پاره‌ای از مؤلفه‌ها، کاربردی و عملی نیست و نمی‌توان بر آن جامعه عمل پوشاند.

نقد و بررسی مؤلفه‌های ریخت‌شکنانه برمن در ترجمه مهاجرانی

منطقی‌سازی

«منطقی‌سازی به ایجاد تغییر در ساختار نحوی و شیوه علامت‌گذاری متن مبدأ مربوط می‌شود. در این مؤلفه، مترجم با توجه به نظم گفتمان مقصد، جملات و زنجیره جملات را بازتولید و مرتب می‌کند. به‌عنوان مثال، مترجم برای جملاتی که در متن مبدأ بدون فعل هستند، فعل می‌آورد. جملات بلند را کوتاه یا جملات معترضه را جابه‌جا و یا اضافه و کم می‌کند. برمن فرایند منطقی‌سازی را تحریفی در متن اصلی قلمداد و آن را رد می‌نماید» (مهدی‌پور، ۱۳۸۹: ۳). در ترجمه رمان برید اللیل نمونه‌هایی از این نوع ریخت‌شکنی دیده می‌شود که به مواردی از آن اشاره می‌گردد.

بر اساس نظریه برمن درباره منطقی‌سازی، هرگونه تغییر در ساختار نحوی کلام که باعث تحوّل متن مبدأ شود نباید از سوی مترجم صورت پذیرد به‌عنوان مثال در جمله زیر نمونه‌ای از این ریخت‌شکنی قابل تأمل است: «فی حیاتی کلّها لم أکتب رسالة واحدة». هناک رسالة وهمیة بقيت أقلبها سنوات طويلة فی رأسی ولم أکتبها» (برکات، ۲۰۱۸: ۹). ولی من در سراسر زندگی غیر از همان نامه خیالی که هرگز ننوشتمش و همواره در ذهنم جملاتش را بالا و پایین و پس‌وپیش می‌کردم یک‌نامه هم ننوشته‌ام (مهاجرانی، ۱۳۹۸: ۹). در این متن مترجم برای شیواتر شدن و منطقی‌تر شدن جمله به جابه‌جایی ارکان جمله در ترجمه پرداخته که بر اساس نظریه برمن نباید این کار صورت می‌گرفت. «بی‌شکلی هدفمند نمایانگر آن است که نثر در ژرفا، لایه‌ها و چندگانگی زبان فرو می‌رود و منطقی‌سازی تمام این ویژگی‌ها را ویران می‌کند» (برمن، ۲۰۰۴: ۲۸۸). اگر بخواهیم این

جمله را بدون تغییر در ساختار نحوی آن ترجمه کنیم باید گفته شود: در سراسر زندگی‌ام یک نامہ هم نوشته‌ام. جز یک نامہ خیالی که سال‌های طولانی آن را در سرم پس‌وپیش می‌کردم و هرگز ننوشتمش.

نمونه دیگری از منطقی‌سازی را در این عبارت می‌بینیم: «قالت: إِنَّ عَمِّي يَتَنَطَّرُ فِي الْعَاصِمَةِ وَإِنَّ عَلِيَّ أَنْ أَتَعَلَّمَ لِأَنِّي أُذَكِّي اخوتی» (برکات، ۲۰۱۸: ۹) گفت: عمو جان در پایتخت، منتظرت است باید بروی درست را بخوانی؛ چون از همه برادرهایت باهوش‌تر و بااستعدادتری (مهاجرانی، ۱۳۹۸: ۱۰). همان‌گونه که می‌بینیم در متن عربی، ضمائر متکلم و حده هستند؛ اما در ترجمه به صورت للمخاطب ذکر شده‌اند. این جمله در اصل باید این‌گونه که در ادامه آورده می‌شود ترجمه گردد. گفت: عمویم در پایتخت منتظرم است و من باید بروم درس را بخوانم چون از همه برادرهایم باهوش‌ترم. می‌توان گفت: مترجم برای واضح‌تر و منطقی‌تر شدن جمله و برقراری ارتباط بیشتر با خواننده، آن را از نقل قول غیرمستقیم به مستقیم ترجمه کرده است.

واضح‌سازی

آنتوان برمن، واضح‌سازی را یکی از عوامل تحریف متن اصلی می‌داند. «واضح‌سازی بیان‌کننده مسائلی است که در متن مبدأ واضح نبوده یا به تعبیر دیگر، پنهان و سربسته بیان‌شده و نویسنده قصد آشکار کردن آن‌ها را نداشته است» (کریمیان و اصلانی، ۱۳۹۰: ۱۲۴). در حقیقت واضح‌سازی، روشنگری در سطح معنایی است (مهدی‌پور، ۱۳۸۹: ۵۹). در ادامه نمونه‌هایی از این مقوله را در ترجمه مهاجرانی از نظر می‌گذرانیم.

در برخی موارد به کار بردن یکی از انواع گرایش‌ها، باعث بروز گرایش دیگری از نظریه برمن می‌شود؛ مانند جمله زیر که علاوه بر داشتن واضح‌سازی، اطناب هم در آن نمایان است: «ولا أسكتُ لِأَنِّي لا أريدُ أَنْ أتركَ لكَ نافذةً مفتوحةً علی الحمیمیة فالحمیمیة ورطة» (برکات، ۲۰۱۸: ۱۱) ساکت نمی‌شوم، زیرا قصد ندارم با این سکوت به روی تو پنجره‌ای به سمت عشق و عاشقی باز کنم، دختر! صمیمیت دردسره‌ای بسیاری در پی دارد انگار که ورطه‌ای باشد (مهاجرانی، ۱۳۹۸: ۱۳). در این جمله جهت رفع ابهام و

واضح‌سازی معنای ورطه از عبارت (دردسرهای بسیاری در پی دارد) استفاده شده است. در لغت‌نامه دهخدا معانی متعددی برای واژه ورطه بیان شده است از جمله: هلاکت و هر امر دشوار که راه‌هایی از آن نباشد، چاه، هر چیز ترسناک و هولناک، بیابان بی‌راه و نشان و ... (دهخدا، ۱۳۷۷: ذیل واژه ورطه) این نوع واضح‌سازی باعث اطناب در کلام شده است و مترجم می‌توانسته به جای آوردن دوباره ورطه در ترجمه، یکی از معانی فارسی آن را ذکر کند.

نمونه دیگری از واضح‌سازی را در این عبارت می‌بینیم: «إِنَّهُ يُشْبِهُ قَلِيلاً ذَلِكُ الرَّجُلِ ثَقِيلُ الظِّلِّ الَّذِي التَّقِينَهُ يَوْمًا فِي سُوبرماركتِ وَسَطِ الْبَلَدِ» (برکات، ۲۰۱۸: ۲۱) این مرد که در مقابلم توی قطار نشسته درست مثل همان مرد چاق و گنده‌ای است که آن روز در یکی از سوپرمارکت‌های مرکز شهر دیدم (مهاجرانی، ۱۳۹۸: ۲۸). در متن عربی، عبارت (در مقابلم توی قطار نشسته) ذکر نشده و مترجم برای واضح کردن معنا و همراه کردن هر چه بیشتر مخاطب آن عبارت را در ترجمه بیان کرده است؛ البته باید گفت ذکر عبارت (در مقابلم توی قطار نشسته) در ترجمه کاملاً نادرست است چراکه اگر به متن اصلی کتاب و جملات قبل و بعد این عبارت نگاهی بیاندازیم متوجه می‌شویم این جریان در قطار صورت نگرفته و منظور از -این مرد- مردی است که در بالکن یک خانه ایستاده و نویسنده به او اشاره می‌کند. شاهد مثال آن‌هم در این عبارت آشکار است: «لَكِنْ كَيْفَ يَقْوَى هَذَا الرَّجُلِ عَلَى الْوَقُوفِ فِي الْبَرْدِ هَذَا الْوَقْتِ كُلَّهُ؟ أَمْ أَنَّهُ يَدْخُلُو يَغْلِقُ بَابَ شَرْفَتِهِ حِينَ أُتَوَارَى عَنْ نَظَرِهِ؟ كَأَنَّهُ يَظْهَرُ بِسِحْرِ سَاحِرٍ حِينَ أُضِيءَ النُّورُ أَوْ أُفْتَحَ السُّتَارَةُ. إِنَّهُ يُشْبِهُ» (برکات، ۲۰۱۸: ۲۱)

اطناب و تطویل

اطناب، مفصل کردن کلام و اضافاتی است که چیزی به متن اصلی نمی‌افزاید و تنها حجم خام متن را افزایش می‌دهد، بی‌آنکه به بار معنایی و گفتاری متن بیافزاید (معایش، ۲۰۰۸: ۹-۶۴). در بلاغت قدیم به این نوع گرایش، حشو زائد می‌گفتند و اطناب ادای مقصود با عباراتی بیش از عبارات مألوف است. «گفتنی است که اطناب موجود در متن اصلی، بسته

به نظر نویسنده متن اصلی است و از حیطة کار ما خارج است؛ اما هنگامی که بحث از ترجمه و اطناب می‌شود باید به این موضوع دقت کرد که آیا مترجم می‌تواند بدون توجه به متن اصلی، ترجمه را دچار اطناب کند یا خیر؟» (فرهادی، ۱۳۹۶: ۶) در ترجمه مهاجرانی موارد زیادی از این ریخت‌شکنی دیده می‌شود که به مواردی از آن اشاره می‌گردد.

یکی از مواردی که در ترجمه مهاجرانی وجود دارد، بحث اطناب در ترجمه واژگان است که بیشتر در حیطة ترادف جای می‌گیرد. «ترادف در اصطلاح اهل لغت صفت دو یا چند واژه است که در عین تفاوت حروف اصلی و ساخت صرفی، معنایی یکسان داشته باشند» (رئیس‌یان و کردلویی، ۱۳۹۳: ۸۹). علاوه بر اطناب ناشی از ترادف نمونه‌های دیگری از اطناب در ترجمه مهاجرانی دیده می‌شود؛ اما بیشترین مورد اطناب مربوط به ترادف واژگانی است به‌طور مثال: «ملاّت خیاشیمی رائحة الروث الموحل» (برکات، ۲۰۱۸: ۱۴) دماغم پر می‌شود از بوی گند و نفرت‌انگیز سرگین‌های به گل‌تپیده (مهاجرانی، ۱۳۹۸: ۱۷) در این شاهد مثال، روث الموحل یعنی سرگین به گل‌تپیده، نویسنده برای اینکه بوی ناپسند آن را نشان دهد از دو واژه گند و نفرت‌انگیز استفاده کرده که هیچ‌کدام در متن نیز نیامده است؛ و این باعث اطناب در ترجمه شده است و می‌شد برای نشان دادن بوی بد سرگین یکی از دو واژه گند یا نفرت‌انگیز استعمال می‌شد.

در عبارتی که در ادامه ذکر می‌شود نوعی از اطناب به‌کاررفته که در واقع ناشی از ترادف واژگانی نیست بلکه ناشی از نوعی هم‌مفهومی بین دو جمله است. «أطلق رغباتی من دون استعمال عقلی» (برکات، ۲۰۱۸: ۹) همیشه افسار تمایلاتم را به دست خودشان می‌سپارم و ابداً اجازه نمی‌دهم عقلم در این مورد دخالتی بکند (مهاجرانی، ۱۳۹۸: ۱۰). در این عبارت، کلمه ابداً اصلاً ذکر نشده و آوردن آن در ترجمه باعث اطناب می‌شود و فایده‌ای هم ندارد.

در عبارتی که در ادامه آورده می‌شود نوعی از اطناب دیده می‌شود که هم شامل اطناب ترادفی است و هم می‌توان آن را در حیطة توضیح جای داد. «هدف از توضیح، آشکار کردن چیزی است که در متن اصلی نیامده است» (ماندی، ۱۳۹۱: ۲۸۵). «تَضَحَّكِينَ مَعِيَ عَابَثَةً بِلَا غَضَبٍ أَوْ حَتَّى زَعَلَ خَفِيفٌ ثُمَّ تَخْرَجِينَ» (برکات، ۲۰۱۸: ۱۳) لبخندی از سر

تمسخر و بی‌مبالاتی به لب می‌آوری و بی‌آنکه ذره‌ای عصبانی شوی یا رگ غیرت گل کند عاقل اندر سفیه نگاهم می‌کنی و از در بیرون می‌روی (مهاجرانی، ۱۳۹۸: ۱۶). ذکر یکی از دو واژه تمسخر و بی‌مبالاتی در این جمله کافی است و آوردن هر دو واژه باعث ایجاد اطناب شده است، بدون اینکه چیزی بر بار معنایی کلام بیافزاید. در فرهنگ لغت (زعل) به معنی ناراحتی ذکر شده است؛ و نکته دیگر اینکه در متن عربی جمله‌ای با مضمون رگ غیرت گل کردن یا عاقل اندر سفیه نگاه کردن نیامده است و آوردن این عبارات در ترجمه باعث اطاله کلام شده است. ضمن اینکه ضحک به معنی خندیدن است نه لبخند زدن و عابثه هم یعنی بیهوده و بی‌انگیزه؛ بنابراین این جمله باید بدین صورت ترجمه می‌شد: بیهوده و بی‌انگیزه با من می‌خندی و بی‌آنکه ذره‌ای عصبانی یا ناراحت شوی از در بیرون می‌روی.

نمونه‌های دیگری از اطناب ناشی از ترادف واژگانی را می‌توان در ترجمه مهاجرانی مشاهده کرد. از جمله: «و تریدينَ أن أسقطَ فی الامتحانِ» (برکات، ۲۰۱۸: ۲۰) و می‌خواستی که در امتحان مردود و سرشکسته شوم (مهاجرانی، ۱۳۹۸: ۲۶). در ترجمه فعل أسقطَ به کار بردن یکی از دو لفظ مردود و یا سرشکسته کفایت می‌کند و آوردن دو واژه در مقابل یک واژه متن اصلی باعث اطاله کلام شده است. نکته دیگر آنکه در این مثال قابل تأمل است اینکه فعل مضارع تریدين چرا به صورت ماضی معنا شده است؟ در جواب باید گفت: از آنجا که فعل اصلی و قبلی این جمله به صورت ماضی است یعنی سیاق جمله ماضی است؛ پس فعل تریدين هم به قرینه آن ماضی معنا شده است.

«یرتد غضبی علیّ مضاعفاً» (برکات، ۲۰۱۸: ۲۲) عصبانیت و خشم هم مزید بر آن شده است (مهاجرانی، ۱۳۹۸: ۲۸). در لغت‌نامه دهخدا، برای غضب معانی متفاوتی آورده شده است (دهخدا، ۱۳۷۷: ذیل واژه غضب) در ترجمه این جمله ذکر یک واژه کفایت می‌کند و آوردن دو واژه خشم و عصبانیت در مقابل یک واژه غضب باعث اطاله کلام شده است. بر اساس نظریه برمن آوردن واژگانی که هیچ ارزش معنایی به متن نمی‌افزایند و جز اطاله کلام نتیجه‌ای ندارند نوعی ساختارشکنی محسوب می‌شود. نکته دیگر اینکه این عبارت به نوعی یک اصطلاح است؛ بنابراین بهتر بود این جمله بدین گونه ترجمه می‌شد:

خشم نیز مزید بر علت شده است. اگر مترجم از یک واژه هم استفاده می‌کرد خللی به متن وارد نمی‌شد. «چراکه به علت ویژگی‌های فرهنگی و نیازهای ارتباطی هر قوم، نباید انتظار داشت تمام واژگانی که در زبان مقصد وجود دارد در زبان مبدأ معادل‌های دقیقاً یکسانی داشته باشد» (لطفی‌پور ساعدی، ۱۳۸۳: ۸۵).

در عبارت «أنت من أنقصها» (برکات، ۲۰۱۸: ۲۰) که بدین‌صورت ترجمه شده است: تو بودی که آن را ناقص و ابتر گذاشتی (مهاجرانی، ۱۳۹۸: ۲۶) مترجم در عوض واژه «أنقص»، دو واژه ناقص و ابتر را آورده است که جز اطالۀ کلام نتیجه دیگری ندارد. چه‌بسا بهتر بود به‌جای هردو کلمه، کلمه‌ی ناتمام را ذکر می‌کرد؛ چراکه (ناقص) عربی است و از آنجا که مخاطب این متن عامۀ مردم می‌تواند باشند ممکن است معنای (ابتر) هم برای برخی ناآشنا باشد پس بهتر بود واژه‌ای ذکر شود که هم برای همه مخاطبان آشنا باشد و هم واژه‌ای فارسی باشد (دهخدا، ۱۳۷۷: ذیل واژه ابتر).

نمونه دیگری از اطناب را در این عبارت می‌بینیم: «كان يشبه الطفل العملاق» (برکات، ۲۰۱۸: ۲۶) درست مثل کودکی درشت‌اندام و قوی‌هیکل بود (مهاجرانی، ۱۳۹۸: ۳۴) در فرهنگ لغات معانی مختلفی برای واژه العملاق ذکر شده از جمله: درشت‌هیکل، عظیم‌الجثه، درشت‌اندام، غول‌پیکر و ... که همگی دربردارنده مفهومی واحد هستند و بر معنای العملاق دلالت دارند و آوردن یکی از این معانی در ترجمه کفایت می‌کند و نباید کلام را بی‌جهت طولانی کرد.

موارد فراوان دیگری از این‌گونه تطویل در ترجمه بریداللیل دیده می‌شود که برخی باعث ساختارشکنی شده است؛ اما برخی دیگر سبب زیبایی و شیوایی متن ترجمه شده می‌شود و مترجم برای اینکه مخاطب، بهتر مفهوم را استنباط کند از این روش بهره می‌گیرد.

آراسته‌سازی

«برمن این گرایش را، گرایش افلاطونی می‌خواند و آن را نتیجه کار مترجمانی می‌داند که متن مقصد را از لحاظ فرم و شکل، زیباتر از متن اصلی می‌آورند» (صمیمی، ۱۳۹۱: ۴۸). او

معتقد است این گرایش مربوط به حس زیبایی‌شناختی افرادی می‌شود که معتقدند هر گفتمانی باید گفتمانی زیبا باشد. برمن آراسته‌سازی را در نظم، شاعرانه کردن و در حوزه نشر، بلیغ کردن می‌خواند. «درواقع، برمن این کار مترجمان را بر هم زدن سبک و فرم متن اصلی می‌داند که بدون در نظر داشتن چندوچون متن اصلی، صرفاً برای خوانا، برجسته و فاخر کردن متن مقصد به متن اصلی توجهی نمی‌کنند و دست به بازنویسی از متن اصلی می‌زنند» (افضلی، ۱۳۹۵: ۷۴). مهاجرانی در مواردی از این مقوله بهره گرفته و از واژگانی زیبا و فاخر در ترجمه بریداللیل استفاده کرده است که به مواردی از آن اشاره می‌شود.

در این عبارت می‌توان نمونه برجسته‌ای از آراسته‌سازی را دید: «مذ تحرکَ ذلک القطار وهبطت علیّ ظلّمه تشبه مغیب الشتاء، لم اخف ولم ابک» (برکات، ۲۰۱۸: ۱۰). وقتی قطار راه افتاد و آسمان شولای سیاه شب بر تن کرد، دیگر نه می‌ترسیدم و نه گریه می‌کردم (مهاجرانی، ۱۳۹۸: ۱۰). در ترجمه عبارت مزبور آراسته‌سازی صورت گرفته است و مترجم به جای عبارت (تاریکی شبیه به غروب آفتاب زمستان فرود آمد) از عبارت زیبایی استفاده کرده که در آن از تشبیه که جزء صنایع بدیعی کلام است استفاده کرده است یعنی آسمان به سان انسانی است که شولای سیاه بر تن کرده است. «در گرایش آراسته‌سازی، مترجم بر آن است که متنی هر چه زیباتر به مخاطب ارائه دهد و این امر باعث غرابت زدایی از متن مبدأ می‌شود» (بیکر، ۲۰۰۰: ۲۹۰) آنچه برمن در نظر دارد، حفظ بیگانگی موجود در زبان است تا رابطه و شناخت بیشتری بین مخاطب متن مبدأ و مقصد ایجاد شود.

در نمونه‌ای دیگر مهاجرانی در ترجمه غروب خورشید از عبارت (افتادن سر سرخ‌فام خورشید در تشت خونین افق) استفاده کرده است. «هو نفسه المغیب الّذی تختفی فیه الشمس عند الأفق» (برکات، ۲۰۱۸: ۱۰) درست مثل همان لحظه‌ای که سر سرخ‌فام خورشید در تشت خونین افق می‌افتد و رو به غروب می‌نهد (مهاجرانی، ۱۳۹۸: ۱۱). معنای نزدیک به این عبارت بدین صورت است: درست مثل لحظه غروب آفتاب که در آن خورشید در افق پنهان می‌شود. باوجود این که این ترجمه، زیبایی ترجمه مهاجرانی را ندارد ولی به هر حال به متن مبدأ نزدیک‌تر است و این درست همان چیزی است که برمن معتقد

است مترجم باید به آن پایبند باشد. البته لازم به ذکر است که این سبک ترجمه، جزء ویژگی‌های سبکی مهاجرانی است و باعث زیبایی ترجمه می‌شود. نکته دیگر این که ترجمه رمان با ترجمه متون دیگر متفاوت است. در ترجمه رمان مترجم از آزادی عمل بیشتری برخوردار است و این سبک ترجمه ایراد محسوب نمی‌شود؛ اما از آنجایی که این پژوهش، ترجمه را بر اساس نظریات برمن بررسی می‌کند و ایشان طرفدار پایبندی به متن مبدأ است؛ لذا به بررسی این موارد پرداخته شده است.

غنازدایی کیفی

«در الگوی برمن، این نوع تحریف، جایگزین کردن کلمات، اصطلاحات و پیچ‌وخم جملات با کلمات و اصطلاحاتی است که از لحاظ غنای معنایی، آوایی و طنین کلمات در سطح واژه مبدأ نیستند. تحریفی که برمن از آن سخن می‌گوید، شاید یکی از سخت‌ترین مسائل موجود در عمل ترجمه و یکی از دشوارترین کارهای مترجم باشد. هر زبانی با توجه به ساختار و کلمات و آوای موجود در آن، کلمات و بازی‌های کلامی ویژه‌ای با بار معنایی و تصویرسازی خاص خود را دارد و برگرداندن آن‌ها غالباً دشوار است. شاید گاهی بتوان با شباهت‌های آوایی آن‌ها مانور داد، اما همواره چنین شانس وجود ندارد» (بیکر، ۲۰۰۰: ۲۹۱). استناد به صاحب‌نظران دیگر غیر از آنتوان برمن، صرفاً جهت بالابردن مستندات علمی و دقیق در پژوهش است.

از جمله مواردی که می‌توان از آن در ترجمه مهاجرانی با عنوان غنازدایی کیفی یاد کرد، این عبارت است: «حاجه الی ملء فراغات غامضه کالتی للبولیمیا او کالادمان» (برکات، ۲۰۱۸: ۱۱) نیاز دارم به اینکه آن فضاهای خالی و پیچیده را که به بولیمیا یا کودپاشی زمین می‌ماند پر کنم (مهاجرانی، ۱۳۹۸: ۱۳). در لغت‌نامه‌های مختلف، (ادمان) به معنی پیوسته و همیشه کاری کردن، دائم الخمر بودن و اعتیاد معنا شده و در هیچ کدام از لغت‌نامه‌ها از ادمان به عنوان کودپاشی زمین یاد نشده است (دهخدا، ۱۳۷۷: ذیل واژه ادمان). بنابراین آوردن آن بدین معنا در ترجمه مهاجرانی نوعی غنازدایی کیفی متن است که از موارد تحریفی برمن به شمار می‌رود.

نمونه‌ای دیگر از غنازدایی کیفی در این عبارت قابل مشاهده است: «أعني كيفو بأى سرعة نسيت المرأة ألتى وضعتني فيه» (برکات، ۲۰۱۸: ۱۷) منظورم این است چگونه و با چه سرعتی توانستم زنی را فراموش کنم که مرا گرفتار خودش کرد (مهاجرانی، ۱۳۹۸: ۲۲). با دقت در متن عربی کتاب برید اللیل متوجه می‌شویم که منظور نویسنده از فراموش کردن یک زن، همان مادرش است و نه کس دیگر و نکته دیگر این که در عبارت (وضعتني فيه) ضمیر (ه) به قطار برمی‌گردد؛ ولی مترجم به جای (وضعتني فيه) از عبارت (مرا گرفتار خودش کرد) استفاده کرده است که کاملاً نابه‌جاست و این نوعی تحریف در کیفیت متن است. مترجم با آوردن این ترجمه، مفهومی را که مدنظر نویسنده بوده، دگرگون کرده است. «بر اساس نظریه برمن مترجم همواره باید به متن مبدأ گرایش داشته باشد. از این رو هرگونه تغییر، حذف، اضافه و... که در خدمت متن اصلی نباشد، خیانت به آن محسوب می‌شود و مایه گمراهی خواننده می‌گردد» (برمان، ۲۰۱۰: ۷۵). بنابراین بهتر است این عبارت بدین صورت ترجمه می‌شد: با چه سرعتی توانستم زنی را فراموش کنم که مرا در آن قطار افکند. در ترجمه این عبارت، مترجم با اشتباه متوجه شدن آن و تعبیر غیر صحیح از آن، باعث شده کیفیت ترجمه پایین بیاید.

به ذکر نمونه‌ای دیگر از غنازدایی کیفی می‌پردازیم: «رحت أتساءل لماذا إتصلوا بی» (برکات، ۲۰۱۸: ۱۸) از خودم پرسیدم چرا این خبر را به من داده است (مهاجرانی، ۱۳۹۸: ۲۲). إتصل در فرهنگ لغت به معنی (تماس گرفت) معنا شده حال آن که مترجم آن را به صورت (خبر داد) معنا کرده است (آذرنوش، ۱۳۹۲: ذیل واژه إتصل). هم‌چنین این فعل در عبارت ذکر شده صیغه جمع است که در ترجمه مفرد معنا شده است. در واقع ترجمه دقیق این جمله بدین صورت است: از خود پرسیدم چرا با من تماس گرفتند. با دقت در متن اصلی رمان متوجه می‌شویم فعل إتصلوا باید جمع معنا می‌شد همان‌طور که جمله بعدی این عبارت، گواهی دقیق بر این مدعاست: «وهم لم يتصلوا مرة من قبل» در واقع نویسنده می‌خواسته این مفهوم را انتقال دهد که چرا برادرانش با او تماس گرفتند درحالی که قبلاً هرگز با او تماس نگرفته‌اند. عبارت دوم که ذکر شد شاهدی دقیق است مبنی بر اینکه (إتصلوا) نباید به صورت خبر کردند معنا می‌شد چون این فعل در جمله دوم به معنی تماس

گرفتند معنا شده است و اگر بر سیاق جمله اول معنا می‌شد باید مترجم می‌گفت: چرا این خبر را به من دادند درحالی‌که قبلاً هرگز این خبر را به من ندادند؛ که کاملاً نادرست است؛ چون خبر برادرانش، خبر فوت مادرشان بوده و مادرشان اکنون فوت شده و از قبل چگونه می‌توانستند این خبر را به او بدهند؛ بنابراین «إِتَّصِلْ، يَتَّصِلُ» در هر دو جمله به معنی تماس گرفتن می‌باشد و ترجمه آن در جمله اول به صورت خبر کردن، تحریف متن به حساب می‌آید.

در این جمله نیز نمونه‌ای از غنازدایی کیفی متن به چشم می‌خورد: «فی دماغی المُمَيِّزِ عن أدمغة إِيخوتِي، مناطقَ لو صَوَّرَناها لَوَجَدناها مَطْفَأةً لا تَصِلُ اليها الكهرباء» (برکات، ۲۰۱۸: ۱۸) در مغز من هم برخلاف مغز دیگر برادرانم، مناطقی وجود دارد که اگر کالبدشکافی‌اش کنیم، متوجه می‌شویم خالی و سرد است و هیچ کهربایی قادر به جذب آن نیست (مهاجرانی، ۱۳۹۸: ۲۳). در این عبارت (صَوَّرَ) به معنای کالبدشکافی معنا شده. بر اساس فرهنگ لغات و اصطلاحات معروف، لفظ (تَشْرِيحُ الْجَثَّةِ) را برای کالبدشکافی به کار می‌برند (معروف، ۱۳۸۶: ۳۱۰). لازم به ذکر است باینکه معنای دقیق صَوَّرَ در ترجمه نیامده؛ ولی باید گفت بهره‌گیری از عبارت کالبدشکافی برای آن بر اساس قاموس اصطلاحات، قابل استفاده است و معنایی نزدیک به ذهن را برای مخاطب ایجاد می‌کند. به عقیده برمن جایگزین کردن عبارات و کلمات با اصطلاحات و کلماتی که از لحاظ غنای معنایی، در خور متن مبدأ نیست، تحریف به شمار می‌آید و باعث ارائه تصویری غیردقیق از متن اصلی می‌شود (Berman, 2004: 288).

نمونه دیگری از غنازدایی کیفی در ترجمه مهاجرانی این عبارت است: «لم ينزل عليّ ذلك النعاسُ الذي كنت لا اقدرُ علي رفعه من رأسي و أعضائي مع أنّي في هذه الغرفة لا أجدُ ما أتسلّي به» (برکات، ۲۰۱۸: ۳۱) گرچه در این اتاق چیزی که باعث آرامش من شود وجود ندارد ولی این چرتی که مغز و اعضای بدنم را یکسر در خودش فروبرده، طوری است که نمی‌توانم آن را از سرم پیرانم (مهاجرانی، ۱۳۹۸: ۴۱). عبارت عربی به درستی معنا نشده است و باید این‌گونه ترجمه می‌شد: آن چرتی که مغز و اعضای بدنم را در خود فرومی‌برد و من نمی‌توانم از سرم بیرون کنم به سراغم نیامده است؛ ولی باین وجود در این

اتاق چیزی نیست که بتوانم سر خودم را با آن گرم کنم. در این عبارت لم ینزل... یعنی چرت، مرا در نگرفته ولی مهاجرانی به صورت مثبت آن را ترجمه کرده که باعث تحریف متن شده است.

غنازدایی کمی

«در این نوع تحریف، سخن از هدر رفتن واژگانی است. برمن معتقد است که گاهی برای یک مدلول، چندین دال وجود دارد و انتخاب یک دال به غنازدایی کمی منجر می‌شود.» (بیکر، ۲۰۰۰: ۲۹۲-۲۹۱) مانند: «أری أمامی فی المقهی رجلاً جالساً علی کرسیٍ خشبیٍ فأسترسِلُ فی تاریخ صناعة الخشبوالفرق بین انواع الأخشاب واستعمالاتها» (برکات، ۲۰۱۸: ۱۱) الآن توی کافی شاپ نشسته‌ام و روبرویم مردی نشسته روی صندلی چوبی می‌بینم و همین چوبی بودن صندلی ذهن مرا به عالم چوب و تاریخ صنایع چوب‌بری برده است (مهاجرانی، ۱۳۹۸: ۱۲). در این جمله، عبارتی که مشخص شده ترجمه نشده است و این کاهش واژگانی در ترجمه منجر به غنازدایی کمی شده است که بر اساس نظریه برمن تحریف در متن اصلی است.

در این جمله هم نمونه‌ای از این نوع ریخت‌شکنی دیده می‌شود: «فأمی لا تحسن القراءة وقد تحملها الی احد المتعلمین فی القرية ليقراها لها» (برکات، ۲۰۱۸: ۹) مادرم سواد خواندن نداشت. هر وقت نامه‌ای به دستش می‌رسید آن را پیش یکی از اهالی ده که خواندن می‌دانست می‌برد (مهاجرانی، ۱۳۹۸: ۹). مترجم، عبارت (لیقرأها لها) را معنا نکرده که باعث بروز غنازدایی کمی در متن شده است.

به نمونه‌ای دیگر از این نوع ساختارشکنی در این عبارات می‌پردازیم: «تصلی للنعجة الّتی تتعسر ولادتها، تبقی قربها تمسّد علی رقبتها، تغنی لها، ثمّ ترغرد حین تری الحمل یتحرک فی مشیمتها...» (برکات، ۲۰۱۸: ۱۸) برای این که میش زایمان راحتی داشته باشد، مدام برایش دعا می‌کرد و نذرونیاز به‌جا می‌آورد و تا وقت زایمان کنارش نشست، گردنش را نوازش کرد و توی گوشش آواز خواند.... (مهاجرانی، ۱۳۹۸: ۲۳) در این جمله مترجم عبارت مشخص شده را ترجمه نکرده است؛ یعنی در ادامه ترجمه باید می‌گفت:

سپس وقتی می‌دید بچه‌ها در بچه‌دان حرکت می‌کند از خوشحالی فریاد برمی‌آورد. ترجمه نکردن این عبارت نشانه کاهش و ضعف واژگانی است که بر اساس نظریه برمن، در ترجمه متن تحریف یا غنازدایی کمی صورت گرفته است.

بحث و نتیجه‌گیری

بر اساس بررسی‌های انجام‌شده در این پژوهش، کاملاً پیداست که ترجمه مهاجرانی از رمان برید اللیل بیش از آن‌که پایبند به متن مبدأ باشد، معطوف به متن مقصد و خواننده است؛ چراکه با مطالعه دقیق متن اصلی و مقایسه آن با ترجمه، گرایش مقصد‌گرای مترجم آشکار می‌شود. به‌طور کلی، ترجمه مهاجرانی از رمان برید اللیل، بسیار روان و قابل‌فهم است که نشان‌دهنده تسلط و آگاهی مترجم بر هر دو زبان مبدأ و مقصد است. در این ترجمه که از منظر گرایش‌های ریخت‌شکنانه برمن مورد مطالعه و واکاوی قرار گرفته است، متوجه به کار رفتن موارد زیادی از تحریفات که برمن آن را در ترجمه ناپسند می‌شمارد می‌شویم. شش مورد از گرایش‌های برمن در این ترجمه نمود بیشتری دارد؛ علاوه بر این شش مورد که در ادامه ذکر می‌شود موارد دیگری از تحریفات سیزده‌گانه برمن نیز در ترجمه مهاجرانی به چشم می‌خورد؛ اما به علت اندک بودن از ذکر آن‌ها خودداری شده است. در این مقاله، سعی شده تا بخش‌هایی از ترجمه برید اللیل که تحت تأثیر گرایش‌های ریخت‌شکنانه بوده است مورد نقد قرار گیرد و با استناد به نظریات بزرگان عرصه ترجمه نقد وارد شده مستدل و مستند گردد و در نهایت ترجمه پیشنهادی ارائه شود. در پاسخ به دو سؤال اصلی این پژوهش اولاً: در مورد کاربرد گرایش‌های ریخت‌شکنانه باید گفت: منطقی‌سازی، واضح‌سازی، آراسته‌سازی، اطناب، غنازدایی کیفی و غنازدایی کمی شش موردی هستند که بیشترین بسامد را در ترجمه مهاجرانی داشته‌اند. ثانیاً: در خصوص پایبندی مترجم به متن اصلی باید گفت: با وجود اینکه ترجمه مهاجرانی از رمان برید اللیل ترجمه‌ای روان و قابل‌فهم است؛ ولی کاربرد گرایش‌هایی که آن را از متن مبدأ دور می‌کند، فراوان به چشم می‌خورد به گونه‌ای که در هر صفحه از ترجمه بدون شک موردی از گرایش‌ها برمن پیداست که باعث فاصله گرفتن متن ترجمه از متن اصلی

می‌شود. ناگفته نماند ترجمهٔ رمان با ترجمهٔ متون علمی، دینی، حقوقی و... تفاوت دارد. در ترجمهٔ متون ذکرشده مترجم نباید ذره‌ای از متن اصلی فاصله بگیرد؛ اما در ترجمهٔ رمان مترجم از آزادی عمل برخوردار بوده و می‌تواند برای هر چه زیباتر کردن متن رمان و جذب بیشتر مخاطب تغییراتی را نیز ایجاد کند؛ البته این آزادی عمل در ترجمهٔ رمان نباید تا حدی باشد که معنا و مفهوم متن ترجمه‌شده با متن اصلی فاصله‌ای فاحش داشته باشد.

تعارض منافع

تعارض منافع ندارم.

ORCID

Mohammadnabi Ahmadi
Farzaneh Chelehnia

<https://orcid.org/0000-0002-1032-5939>

<https://orcid.org/0009-0008-2326-876x>

منابع

- ابوعلی، رجاء و بهزاد اسبقی گیگلو. (۱۳۹۹). نقد و بررسی ترجمهٔ فاطمه جعفری از رمان اعترافات ربیع جابر بر اساس نظریهٔ آنتوان برمن. *دوفصلنامهٔ پژوهش‌های ترجمه در زبان و ادبیات عربی*، ۱۰(۲۲)، ۳۳-۹. <https://doi.org/10.22054/rctall.2020.48205.1433>
- احمدی، محمد رحیم. (۱۳۹۲). آنتوان برمن و نظریهٔ گرایش‌های ریخت‌شکنا. *دوفصلنامهٔ نقد زبان و ادبیات خارجی*، ۱(۶)، پیاپی ۶۸، ۱-۱۹.
- آذرنوش، آذرتاش. (۱۳۹۲). *فرهنگ معاصر عربی فارسی آذرتاش آذرنوش*. ج ۱۵. تهران: نشر نی.
- افضلی، علی و یوسفی، عطیه. (۱۳۹۵). نقد و بررسی ترجمهٔ عربی گلستان سعدی بر اساس نظریهٔ آنتوان برمن. *دوفصلنامهٔ پژوهش‌های ترجمه در زبان و ادبیات عربی*، ۶(۱۴)، ۸۴-۶۱. <https://doi.org/10.22054/rctall.2016.5029>
- برکات، هدی. (۲۰۱۸). *برید اللیل*. لبنان: دارالآداب بیروت.
- برمان، انطوان. (۲۰۱۰). *الترجمه و الحرف او مقام البعد*. ترجمه و تحقیق عزالدین الخطابی. الطبعة الأولى. بیروت: المنظمة العربية للترجمة.
- دهخدا، علی اکبر. (۱۳۷۷). *لغت‌نامه*. تهران: مؤسسه چاپ و انتشارات دانشگاه تهران.

- رئیس‌یان، غلامرضا و کردلویی، ملیکا. (۱۳۹۳). ترادف در واژگان قرآن و مشکلات ترجمه آن. *دوفصلنامه صحیفه مبین*، ۲۰(۵۵)، ۸۵-۱۰۶. 20.1001.1.17358701.1393.20.55.5.5
- صمیمی، محمدرضا. (۱۳۹۱). بررسی ترجمه داستان تپه‌هایی چون فیل‌های سفید بر اساس سیستم تحریف متن برمن. *کتاب ماه ادبیات*، (۶۵)، ۴۴-۴۹.
- فرهادی، محمد و میرزایی‌الحسینی، سید محمود و نظری، علی. (۱۳۹۶). نقد و بررسی اطناپ و توضیح در ترجمه صحیفه سجادیه بر اساس نظریه آنتوان برمن: مطالعه موردی ترجمه انصاریان. *دوفصلنامه پژوهش‌های ترجمه در زبان و ادبیات عربی*، ۷(۱۷)، ۳۱-۵۴. <https://doi.org/10.22054/rctall.2017.8326>
- کریمیان، فرزانه و اصلانی، منصوره. (۱۳۹۰). نقش وفاداری به یک نویسنده در ترجمه. *فصلنامه مطالعات زبان و ترجمه*، ۴۴(۳)، ۱۱۹-۱۳۶.
- گنجیان‌خناری، علی. (۱۳۹۷). واکاوی چالش‌های ترجمه ادبی: بررسی تحلیلی نوع متن، اجزای متن و چالش خواننده. *دوفصلنامه پژوهش‌های ترجمه در زبان و ادبیات عربی*، ۸(۱۸)، ۹۵-۱۱۴. <https://doi.org/10.22054/rctall.2018.8935>
- لطفی پور ساعدی، کاظم و بهمن، ژیللا. (۱۳۸۳). ارتباط نقش بین زبانی و گزینش‌های زبانی در متون انگلیسی. *مجله علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز*، ۲۱(۱)، ۴۰-۱-۱۴.
- ماندی، جرمی. (۱۳۸۹). درآمدی بر مطالعات ترجمه، نظریه‌ها و کاربردها. ترجمه الهه ستوده نما و فریده حق‌بین. تهران: نشر علم.
- معايش، اسامة. (۲۰۰۸-۲۰۰۹). *اشکالیه ترجمه الایحاءات الی اللغة العربیة روایة الحلزون العنید (لرشید بوجدره أنموذجاً)*. جامعة منتوری قسطنطینیة. مذكرة بحث لنیل شهادة الماجستير فی الترجمة. الجمهورية الجزائرية الديمقراطية الشعبية.
- معروف، یحیی. (۱۳۸۶). *فرهنگ لغات و اصطلاحات فارسی به عربی*. تهران: مؤسسه چاپ و انتشارات یادواره کتاب.
- معروف، یحیی. (۱۳۹۵). *فن ترجمه*. تهران: انتشارات سمت.
- مهاجرانی، حمیدرضا. (۱۳۹۸). *پست شبانه*. تهران: نشر ثالث.
- مهدی‌پور، فاطمه. (۱۳۸۹). نظری بر روند پیدایش نظریه‌های ترجمه و بررسی سیستم تحریف متن از نظر آنتوان برمن. *کتاب ماه ادبیات*، (۴۱)، ۱۵۵، ۵۷-۶۳.

نیومارک، پیتز. (۱۳۷۰). تاریخ اجمالی ترجمه در غرب. ترجمه نرگس سروش. مجله علمی فرهنگی مترجم، (۳)، ۶۹-۷۰.
هتیم، بزیل و ماندی، جرمی. (۱۳۸۸). مرجعی پیشرفته برای ترجمه. ج ۱. ترجمه مریم جابری. تهران: سمت.

English References

- Baker, M. (2000). *The Translation studies reader*. Translated by: Venuti, Lawrence, first published, London and New York, Rutledge.
Berman, A. (2004). *Translation and the Trials of the Foreign*. (L. Venuti, Trans). London and New York: Taylor & Francis Group.

Translated References to English

- Abu Ali, R. and Esbaghi Giglo, B. (2019). A Critical Evaluation of Fatemeh Jafari's Translation of Al-Itirafat Novel by Rabee Jaber Based on Antoine Berman's "Deforming Tendencies". *Journal of Translation Researches in the Arabic Language and Literature*, 1(10): 9-34. <https://doi.org/10.22054/rctall.2020.48205.1433> [In Persian]
Ahmadi, M. R. (2012). An introduction to the Deconstructive Trends of Antoine Berman. *Journal of Critical Language and Literary Studies*, 6(1): 1-19. [In Persian]
Afzali, A. and Yousefi, A. (2015). The Study of Arabic Translation of Saadi's Golestan Based On Antoine Berman's Theory; A Case Study of Jolestan of Jibraeil Al- Mokhalla. *Journal of Translation Researches in the Arabic Language and Literature*, 6(14): 61-84. <https://doi.org/10.22054/rctall.2016.5029> [In Persian]
Azarnoosh, A. (2012). *Contemporary Persian Arabic culture Azartash Azarnoosh*. 15 edition. Tehran: Ney Pubication. [In Persian]
Barakat, H. (2018). *Barid al-lail*. Lebanon- Beirut: Dar al-Adab. [In Persian]
Berman, A. (2010). *Al-Tarjma and al-Haraf is the position of al-Bad*. Translated and researched by Ezzeddin al-Khattabi. i. 1. Beirut: Al-Manzamah al-Arabiya for translation. [In Arabic]
Dekhoda, A. A. (1998). *Dictionary*. Tehran: University of Tehran Printing and Publishing Institute. [In Persian]
Raisian, Gh. and Kordloui, M. (2013). Synonyms in the words of the Qur'an and the problems of its translation. *Journal of Historical Approaches to Qur'ān & Hadith Studies*, 20(55): 85-106. 20.1001.1.17358701.1393.20.55.5.5 [In Persian]
Samimi, M. R. (2011). An investigation of the translation of the story of hills like white elephants based on the Berman text distortion system. *The book of the month of literature*, (65): 44-49. [In Persian]

- Farhadi, M. and Mirzaei Al-Hosseini, S. M. and Nazari, A. (2016). Review of Verbosity and Description in the Sahifeh Sajjadih Translation according to Antoine Berman Theory (Case Study: Ansaryan's Translation). *Journal of Translation Researches in the Arabic Language and Literature*, 7(17): 31-54. <https://doi.org/10.22054/rctall.2017.8326> [In Persian]
- Karimian, F. and Aslani, M. (2011). The role of loyalty to an author in translation. *Language and Translation Studies*, (3): 119-136. [In Persian]
- Ganjian Khanari, A. (2017). Examining Literary Translation Challenges: An Analytical Review of Text Type, Text components, and Challenges of the Reader. *Journal of Translation Researches in the Arabic Language and Literature*, 8(18): 95-114. <https://doi.org/10.22054/rctall.2018.8935> [In Persian]
- Lotfipour Saedi, K. and Bahman, Z. (2004). The relationship between interlanguage role and language choices in English texts. *Journal of Social Sciences & Humanities of Shiraz University*, 21(1): 1-14. [In Persian]
- Mandi, J. (2010). *An introduction to translation studies, theories and applications*. Translated by Elaheh Sotoudenama and Faridah Haqbin. Tehran: Nashr-e Elm. [In Persian]
- Maaish, O. (2008-2009). *The difficulty of translating Al-Ihayat to the Arabic language of Al-Halzon Al-Anid (Larshid Bojdara) Mentoring Society of Constantinople*. A discussion note on the certificate of al-majastir in translation. The People's Democratic Republic of Algeria. [In Arabic]
- Marouf, Y. (2007). *Persian to Arabic vocabulary and terms dictionary*. Tehran: Yadavar-e Ketab Publication. [In Persian]
- Marouf, Y. (2015). *The art of translation*. Tehran: Organization of studying and compiling academic books in Islamic and human sciences. [In Persian]
- Mohajerani, H. (2018). *Night post*. Tehran: Sales Publication. [In Persian]
- Mehdipour, F. (2010). A comment on the process of emergence of translation theories and examination of text distortion system from the point of view of Antoine Berman. *The book of the month of literature*, (41): 57-63. [In Persian]
- Newmark, P. (1991). A Brief History of Translation in the West. Translated by Narges Soroush. *Journal of Translator's scientific and cultural magazine*, (3): 69-70. [In Persian]

Hatim, B. and Mandi, J. (2009). *An advanced reference for translation*. 1 edition. Translation by Maryam Jabri. Tehran: Side. [In Persian]

استناد به این مقاله: احمدی، محمدنبی و چله‌نیا، فرزانه. (۱۴۰۲). واکاوی ترجمه حمیدرضا مهاجرانی از رمان «برید اللیل» بر اساس نظریه «آنتوان برمن». *دوفصلنامه پژوهش‌های ترجمه در زبان و ادبیات عربی*، ۱۳(۲۸)، ۳۴-۹. doi: 10.22054/RCTALL.2021.58964.1540

Translation Researches in the Arabic Language and Literature is licensed under a Creative Commons Attribution-Noncommercial 4.0 International License.